

לעילוי נשמת אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת הרב ישראל שלום ע"ה
נלב"ע יד סיון תשע"א

דברי ישר

לקוטים, מזוסרים ופרפראות בפשט ובדרש

בפרשת הטיבוע ובענייני דיומא
בעריכת ישראל שלום דבורץ

שנה אחת עשרה
גליון תקי"ח - 518

פרשות מטו"מ תשע"ח

לקוטי ישר פרשת מטות

כל דבר אשר יבא באש תעבירו
באש (במדבר לא, כג)

כתב בשער בת רבים בשם הרב חיד"א - אשר יבוא באש, זו אש היצר הרע. תעבירו באש, זו אש של תורתנו הקדושה, כמו שנאמר הלא כל דברי כאש, ועל זה למדו שאין ביעור חמץ אלא שריפה, חמץ זה היצר הרע, ואין לו תקנה ותיקון, אלא לשרפו באש התורה.

א"ה, ואפשר לומר שזהו המשך למה שנאמר בפתיחת הענין שני פסוקים למעלה זאת חקת התורה אשר ציוה את משה - על ידי התורה נשרף היצר הרע כמאמרם ז"ל בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ו לא נפקד ממנו איש ונקרב את קרבן יי... לכפר על נפשתינו לפני יי (במדבר לא, מט-ו)

הנה קצת לא מובן מה הם אומרים בזה כסיבה להביא קרבן שיכפר על נפשותם לפני ה', מה חטא חטאו בזה, הרי להיפך, הם עשו הכל כדין וכשורה ולא נפקד מהם איש.

מבאר רבי שלמה קלוגר באמרי שפר שהם אמרו כי מאחר והיו טרודים במשא העם - בשמירת אנשי המלחמה שלא יפקד מהם איש, מתוך טרדתם זו והאחריות שהם נטלו על כל אנשי המלחמה, באו לידי כך שהם לא יצאו ידי חובה בקשר לעצמם, ואמרו כך: מכיון שלא נפקד ממנו איש, לא יצאנו ידי חובותינו בנוגע לנפשותינו, לעסוק בתורה ובמצוות כנדרש, לכך אנו מבקשים ונקרב את קרבן יי.

ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם
(במדבר לא, ח)

בשער בת רבים מבאר הכוונה באומרו על חלליהם - כי המלכי מדין החביאו עצמם בתוך ההרוגים כדי שיחשבו ישראל שגם הם כבר הרוגים ואחר שילכו ישראל יקומו ויברחו. אבל ישראל הרגישו בהם והרגום - על חלליהם.

למסר מעל בה' על דבר פעור
ולא אמר למעול מעל.

הנצי"ב בהעמק דבר כתב לפרש בזה"ל: פירוש לקשור מעל, שנתקשרו לפעור, כמש"כ בפרשת בלק, ותרגם אונקלוס לשקרא שקר, כמדומה שהוא טעות הדפוס וצריך לומר לקשרא שקר.

הכתב והקבלה כתב - שאמר הגנות שלהן שמסרו נפשותיהן ביד ישראל כדי שימעלו המעל.

הן הגנה היו לפני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור
(במדבר לא, טז)

כתב רבי יהונתן אייבשיץ בתפארת יהונתן, משה ציוה את ישראל להרוג כל הנשים הראויות לבעילה, גם אם לא נבעלו, זאת כי הן היו מזומנות לזנות ומוכנות לעבירה.

היוצא מזה שהן נענשו אף על המחשבה, אף על פי שעל מחשבת עבירה בלבד (ללא מעשה) אין עונש, אבל מאחר והיה זה על דבר פעור וקיי"ל שבע"ז מחשבה הרי היא כמעשה, על כן הרגו אותן על כך שהיו מזומנות לזנות ועבודה זרה.

וידבר משה אל ראשי המטות רבות נכתב בענין הקשר של נדרים ושבועות לראשי המטות דוקא.

ראיתי בספר לקוטי בתר לקוטי שכתב סנסן נחמד בזה, וזה לשונו: לכן דיבר משה, אל ראשי המטות, להעיר אזנם אשר כמו שחייב האב והבעל, להסתכל על מעשי אשתו ובתו, ולהפך ולהתיר נדריהן באם שנחוץ הדבר, כן מחוייבים ראשי העם להסתכל על מעשי העם ולמחות בהם באם שלא ינהגו כשורה ובאם שלא מוחים אז תלוי הקולר בראשם, כמו האב והבעל, באם שלא יפירו ולא יתירו, נדרי בנותיהם ונשותיהם. כאשר דרשו חז"ל על הפסוק, ואשימם בראשיכם - מכאן שאשמת העם תלויה בראשי העם.

וזה מרומז בפרשה זו, בדברו לראשי המטות דיני הפרת והתרת נדרים.

איש פי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסור אסור (במדבר ל, א)

בנדר, כתב שהוא נדר לה', ואילו לגבי שבועה לא הזכיר שם ה'.

מבאר רבי שלמה קלוגר באמרי שפר, על פי מה שאמרו בנדרים (כב.) שמצוה להשאל על הנדר, אבל על שבועה אין נשאלין אלא במקום דוחק.

אבל אם נדר לשם מצוה, אין להשאל על הנדר אלא במקום דוחק גדול. היוצא מהדברים, שהנודר לה' - נדר מצוה, והנשבע כל שבועה אפילו שהיא רק לצער עצמו, בשניהם הדין הוא שווה שלא יחל דברו וככל היוצא מפיו יעשה.

והרי דינם שווה, לכך כתב כאן ידור נדר לה', ובשבועה לא היה צריך לזה כי בין אם נשבע לדבר מצוה או נשבע לצער עצמו, אין להשאל על זה לכתחילה.

לקדוטי ישר פְּרִשְׁת מִטּוֹת

אומרים בשם רבי ישראל סאלאנטער זצ"ל שדקדקו חז"ל בלשונם ואמרו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום.

רצו ללמדנו כי בטבע האדם כשצריך "לצאת ידי הבריות" הוא משתמש בשקרים שונים ובדברי חנופה, לכך אמרו חז"ל שאין זו הדרך, אלא גם ידי הבריות צריך לצאת כמו ידי המקום, כמו שלפני המקום אי אפשר לצאת על ידי שקרים וחנופות, כך גם ידי הבריות צריך לצאת באופן של אמת ויושר.

משבט גד, שנתברך בניצוח האויבים במלחמה.

לכן אמר האחים שלא נתברכו לנצח במלחמה, המה ילכו, ואתם שנתברכתם בניצוח, תשבו פה? ולמה תניאו את לב בני ישראל, שיאמרו אם אתם, שנתברכתם לנצח במלחמה לא הלכתם, אנו על אחת כמה וכמה, ותהיו סיבה להחטיאם, שימאסו בארץ חמדה..

וְהֵייתֶם נְקִים מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל (במדבר לב, כב)

סמכו חז"ל (שקלים ג, ב) על הפסוק הזה שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום.

הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵי עַדְת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מְקַנָּה הוּא (במדבר לב, ד)

כתב המלאכת מחשבת שבני גד ובני ראובן הדגישו לומר שאת הארץ היכה ה' לפני עדת ישראל, כדי למנוע טענה משאר השבטים שיאמרו מה אתם עדיפים מאיתנו, הלא גם אנחנו כבשנוה.

אבל בכך שאמרו שה' הוא שהיכה, הרי שאין לשבטים טענה על כך, שהרי לא עמלו בה.

הָאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמַלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פָּה (במדבר לב, ו)

מבאר השפתי כהן כי ראה משה בברכות יעקב לבניו שלא נמצא אחד מהשבטים חוץ

לקדוטי ישר פְּרִשְׁת מִסְעֵי

ולכך כבר כעת לא ינקום אף אחד מהם את נקמתו מההורג בשגגה.

וְלֹא תִטְמֵא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר לה, לד)

השפתי כהן כתב לבאר הכתוב כך.

וְלֹא תִטְמֵא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ זהו בזמן שבית המקדש קיים, אבל גם בזמן החורבן, לא יעלה בדעתך לומר כי ח"ו זנח ה' את הארץ, לזה אמר כי אני ה' שכן בתוך בני ישראל אף על פי שהם בגלות, ואני נאמן ליפרע ממי שגורם סילוק שכינה מישראל, כפי שאמרו חז"ל, בעוון שפיכות דמים שכינה מסתלקת מישראל.

לְבָנוֹת צִלְפַּחַד לְאֹמֵר לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים (במדבר לו, ו)

היה לו לומר לטוב בעיניהן בלשון נקיבה.

אומר השפתי כהן כי מכיון שאמרו חז"ל עליהן שהיו חכמניות וצדקניות, לכך אין זה גנאי להם שיהיו במקום זכר והם יקחו את איש אשר יבחרו, כי בודאי לא יבחרו אלא בטוב בעיניהם:

וְתִהְיֶינָה מִחֻלָּה תִרְצָה וְחֻגְלָה וּמִלֻּכָּה וְנָעָה בְּנוֹת צִלְפַּחַד לְבָנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים (במדבר לו, יא)

הפנים יפות כתב שבנות צלפחד נישאו כולן ביום אחד.

וראיתי ששואלים שהדבר צריך עיון על פי מה שכתב הרמ"א (אהע"ז סימן סב ס"ס) שאין לעשות חופת ב' אחיות ביום אחד.

שקבל את ישראל כך, המקבל תלמידי חכמים בתוך ביתו על אחת כמה וכמה.

בשפתי כהן כתב שנכתבו כל המסעות בשם, להגיד שבח של ישראל שנסעו ממקום טוב כמו מהר שפר, באותו אופן שנסעו ממקום רע, כמו חרבה, וכן נסעו למקום רע באותו אופן כמו שנסעו למקום טוב.

מִרְעַמְסֵס יֵשׁ לְשִׁים לֵב לְנִיקוּד מִרְעַמְסֵס, שְׁהוּא בְּשָׁנֵי שׁוּאִיִּם, וְאִינוּ הַמְקוּם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם שְׁהוּא נְקֻרָא רְעַמְסֵס, וְהֵם שְׁנֵי מְקוּמוֹת שׁוּנִים, וְנִפְקָא מִינָא לְחִזְרָה בְּקִרְיַת הַתּוֹרָה.

וְאַלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים לְמִטָּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה (במדבר לד, יט)

סדר האנשים המנויים כאן, אינו לפי סדר השבטים.

הנצי"ב בהעמק דבר מבאר שחשב המקרא לפי גדולת האנשים בערכך, לא לפי חשיבות השבטים.

רבי שמשון רפאל הירש כתב כי כדרך שהשבטים מנויים כאן, כן נטלו את חלקם בארץ; כי בסדר הזה - מדרום לצפון - התיישבו השבטים בארץ זה בצד זה וזה אחר זה.

וְיֹשֵׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל (בה, כה)

מביאים בשם הרמב"ם במורה נבוכים לבאר טעם שתלה הדבר במית הכהן הגדול, כי טבעו של אדם שכאשר נתקף בצרה ולאחר זמן תבוא צרה גם על חבירו, ימצא נחמה בזה גם על מקרהו.

ואין במקרה מות בני האדם מקרה מות יותר גדול ממיתת כהן גדול, ואם כן יש נחמה לקרובי הנהרג במה שמת אדם גדול כזה

אַלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (במדבר לג, א)

כתב בעל הצרור המור אשר היה ממגורשי ספרד מעין זה הלשון: **אלה מסעי בני ישראל**, לא על חנם נכתבו המסעות האלו בתורה באריכות כה גדולה, כי מזה נקבל נוחם, בהגירוש הנורא אשר סובלים אנו בגלותנו הארוך ובפרט כעת בגלות ספרד, ונבוא לאמונה שכמו שהציל אותנו אז השי"ת ויצאנו מן המדבר הנורא, כן יגאל אותנו השם גם מהגלות הזו.

ולבל יפול לבנו בחשבנו אשר אין אנו ראויים להגאל, לכן סיים הפסוק **ביד משה ואהרן**, כלומר כמו שגאל אותנו אז בזכות משה ואהרן, כן יגאל אותנו כעת על ידי שני המשגיחים, משיח בן יוסף ומשיח בן דוד.

וְיִכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאַלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם (במדבר לג, ב)

כתב **באבר בנאל** כי שינוי הלשון שבתחילה מקדים מוצא למסע ולבסוף מסע למוצא, על פי מה שאמרו חז"ל כי לעתיד לבוא יוציא הקב"ה את ישראל למדבר ויוליכם שם ויעשה להם ניסים ונפלאות כמו שעשה להם ביציאת מצרים.

לכך כתב בתחילה **וְיִכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם**, פירט את כל המסעות על פי ה', זאת מפני שלעתיד לבא, אלו יהיו מסעיהם, בעת שיהיו למוצאיהם - ביציאתם מן הגלות.

וְיִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵס (ג, ה)

כתוב **במדרש תנחומא**

מפני מה זכו מקומות אלו להכתב בתורה, על שקבלו את ישראל, ועתיד הקב"ה ליתן להם שכר, שנאמר ישושו מדבר וציה, ומה מדבר